

A Biblia ókori vallási környezete

Az előadás célja:

Az előadás célja az Ószövetség/Tanakh ókori keleti vallástörténeti kontextusának bemutatása.

A jegyszerzés feltételei:

A kurzust szóbeli vizsga zárja, amely az előadások anyagára és a kötelező szakirodalomra épül. A MA hallgatók számára pluszfeladat: az oktatóval közösen kijelölt témában házidolgozat készítése.

A tervezett tanmenet:

09. 09. Történeti áttekintés: késő bronzkor. Az Amarna-levelek kora, nemzetközi kapcsolatok a késő bronzkorban, a késő bronzkori kultúrák hanyatlása és bukása („tengeri népek”, arámi vándorlás, ethnogenezis).
09. 16. Történeti áttekintés: Kr. e. I. évezred első fele. Kisállamok Szíria-Palesztina területén (hettita utódállamok, arámi államok, Fönícia, filiszteus városok, Ammón, Moáb, Edóm), az Újasszír Birodalom nyugati expanziója, az Újbabilóni Birodalom nyugati expanziója, babilóni fogság.
09. 23. Elméleti bevezetés (rítuselmélet), ritualizált tér (templom, áldozóhely, szakrális topográfia).
09. 30. Rítus cselekvői, közvetítő személyek (papság, király szerepe), tisztasági előírások.
10. 07. Áldozat mint kommunikációs forma. Az áldozat főbb funkciói: szövetség megerősítése, engesztelés, stb. Az áldozat formái.
10. 14. Állami/hivatalos és magán-/családi vallásosság („*official cults*” vs. „*private/family religion*”).
10. 21. Állami 1. Közösség és isteni közötti szövetség, annak megerősítése, kozmikus rend „fenntartása”. Kalendáriumi rítusok: *akītu*, szent nász, *purilli*.
11. 04. Állami 2. Engesztelő és bajelhárító rítusok („bűnbak rítusok”), megtisztító rítusok. (Forrás: Lv 16.)
11. 11. Állami 3. Háborús rítusok. Triumphus.
11. 18. Állami 4. Divinatio, jóseljárások az ókori Keleten: hepatoscopia, haruspicium, augurium, astrologia, álomfejtés.
11. 25. Állami 5. Próféták és prófécia az ókori Keleten (mári archívum és újasszír források alapján).
12. 02. Magán 1. Gyógyító eljárás és mágia.
12. 09. Magán 2. Halotti kultusz (temetkezés és ősök kultusza).

Kötelező irodalom:

- Kalla** Gábor, Babilón szent térségei. *Axis. Vallástörténeti folyóirat* V/1 (2012) 9–49.
- Kalla** Gábor, Léteztek-e vallási alapú konfliktusok Mezopotámia és a szomszédos népek között? In: Déri Balázs (szerk.), *Religio(nes)*. AFIÓN Könyvek 3. Budapest: ELTE BTK Vallástudományi Központ. (Sajtó alatt.)
- Karasszon** István, *Az óizraeli vallás*. A Budapesti Református Teológiai Akadémia Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kiadványai 6. Budapest, 1994.
- Komoróczy** Géza, Állam-történetek: az ókori Kelet és a Biblia világából. In: Uő., *Meddig él egy nemzet. A nemzet történeti látószövege*. Pozsony: Kalligram, 2011. 87–106.
- Komoróczy** Géza, A zsidók: nép és ethnikum fogalmáról. In: Uő., *Meddig él egy nemzet. A nemzet történeti látószövege*. Pozsony: Kalligram, 2011. 142–153.
- Kuhrt**, Amélie, *Az ókori Közép-Kelet*. Ford. Mohay Gergely. *Studia Orientalia* 4, Piliscsaba, 2005. 127–200, 217–316.
- Oates**, Joan. *Babilon*. Ford. Valló Gábor. Budapest: General Press, 2008. 206–262.
- Oppenheim**, A. Leo, Nah ist – und schwer zu fassen der Gott. Miért ne írjunk „mezopotámiai vallástörténet”-et? (Gondoskodás az istenekről, ellátásuk; mezopotámiai „pszichológia”; a jövőmondó mestersége). In: Uő., *Az ókori Mezopotámia. Egy holt civilizáció portréja*. Ford. Gödény Endre. Budapest: Gondolat. 1982. 218–284.

Roaf, Michael. *A mezopotámiai világ atlasza. Az ókori Mezopotámia, Anatólia, Irán, Palesztina és Szíria.* Ford. Dezső Tamás. Budapest: Corvina, 1998. 132–215.

Ajánlott irodalom:¹

- Berquist, Brigitta,** Bronze Age Sacrificial Koine in the Eastern Mediterranean? A Study of Animal Sacrifice in the Ancient Near East. In: J. Quaegebeur (ed.), *Ritual and Sacrifice in the Ancient Near East.* Orientalia Lovaniensia Analecta 55. Leuven: Peeters, 1993. 11–43.
- ***Bottéro, Jean,** *Religion in Ancient Mesopotamia.* Chicago – London: The University of Chicago Press, 2001.
- Bottéro, Jean,** *The Birth of God: The Bible and the Historian.* University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2000.
- Esztári Réka – Vér Ádám.** Profétizmus az Újasszír Birodalom korában I. Proféták, prófétanők és próféta-nők: „Kiket Istar a népeknek félelmére férfiből nővé változtatott”. *Axis. Vallástörténeti Folyóirat* II/1 (2013) 7–32.
- Esztári Réka,** Égben kötött házasság. Himnusz Iddin-Dagan szent nászáról. *Ókor* XI./3 (2012) 35–54.
- ***Karasszon István,** A modellek jelentősége az izraeli honfoglalás kutatásában. In: Uő., *Az Ószövetség fényei.* Protestáns Művelődés Magyarországon 10. Budapest: Mundus Kiadó, 2002. 272–293.
- ***Komoróczy Géza,** A babilóni fogság. Egyéni és közösségi stratégiák az identitás megőrzésére kisebbségi helyzetben. In: Uő., *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori Keleten.* Budapest: Osiris Kiadó, 1995². 210–278.
- ***Komoróczy Géza,** A tudományos világnézet csapdájában. A babilóni csillagtudomány. In: Uő., *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori Keleten.* Budapest: Osiris Kiadó, 1995². 9–46.
- ***Komoróczy Géza,** Rangjavesztett tudomány. Álomfejtés az ókori Mezopotámiában. In: Uő., *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori Keleten.* Budapest: Osiris Kiadó, 1995². 47–82.
- ***Lambert, Wilfred G.,** Donations of Food and Drink to the Gods in Ancient Mesopotamia. In: J. Quaegebeur (ed.), *Ritual and Sacrifice in the Ancient Near East.* Orientalia Lovaniensia Analecta 55. Leuven: Peeters, 1993. 191–201.
- Maróth Miklós,** *Baal és Anat. Ugariti eposzok.* Prométheusz könyvek 10. Budapest: Helikon, 1986.
- Miller, J. Maxwell – Hayes, John H.,** *Az ókori Izrael és Júda története.* Ford. Erdős Ágnes. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2003.
- Nissinen, Martii** (ed.), *Prophecy in Its Ancient Near Eastern Context: Mesopotamian, Biblical, and Arabian Perspectives.* Atlanta: Society of Biblical Literature.
- Olmo Lete,** Gregorio del, *Canaanite Religion: According the Liturgical Texts of Ugarit.* Winona Lake: Eisenbrauns, 2004.
- ***Toorn, Karel van der,** *Family Religion in Babylonia, Syria and Israel: Continuity and Change in the Forms of Religious Life.* Studies in the History and Culture of the Ancient Near East 7. Leiden – New York – Köln: Brill, 1996.
- Wyatt, Nicolas,** *Religious Texts from Ugarit: The Words of Ilmilku and His Colleagues.* The Biblical Seminar 53. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998.

¹ A csillaggal jelölt tételek az MA hallgatók számára kötelezőek.